

5. Коннор О. Дж. Искусство системного мышления: Необходимые знания в стемах и творческом подходе к решению проблем / Дж. О. Коннор, И. Макдермид. М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 256с.

6. Психофизиология : учебник для вузов / под ред. Ю. Александрова. – 3-е доп. и перераб. – СПб.: Питер, 2004. – 464с

7. Сарновська С. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософський методологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. на 09.00.03 / С.Сарновська ; Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. – 2000. – 18с.

8. Старіш О. Системологія : підручник / О. Старіш. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 232с.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2010р.

УДК 378: 937+378.126

*І. І. Доброскок,
докторант Інституту
педагогіки АПН України*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті порушено проблему формування інформаційної культури майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки. Визначено основні чинники, що зумовлюють необхідність формування інформаційної культури майбутнього фахівця. Уточнено сутність понять віртуальних способів навчання і підготовленості соціальних педагогів до професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний педагог, інформаційна культура, інформатизація, інформаційно-рефлексивні технології.

В статье рассматривается проблема формирования информационной культуры будущего социального педагога в процессе профессиональной подготовки. Определены основные факторы, которые обуславливают необходимость формирования информационной культуры будущего специалиста. Уточнена сущность виртуальных способов обучения и подготовленности социальных педагогов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, социальный педагог, информационная культура, информатизация, информационно-рефлексивные технологии.

The article investigates problem of informational culture formation of a future social worker in the professional training process. Main factors which condition the necessity of informational culture formation of a future specialist have been defined. The author specifies the notions virtual teaching means and preparedness of specialists in social pedagogy for professional activity.

Key words: professional training, social worker, informational culture, informatization, informatization and reflex technologies.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, зумовлюють зміни в механізмах управління навчально-виховною роботою у ВНЗ. Зміна системи управління навчально-виховним процесом у ВНЗ та виникнення нових проблем, пов'язаних з процесом становлення та соціалізації студентської молоді, формують завдання на створення нових соціальних інституцій у студентському середовищі з метою якісної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у умовах магістратури.

Нагальна потреба у спеціалістах, які володіють інформаційними технологіями, відчувається практично в усіх галузях виробництва й економіки, а відповідно і підготовка соціальних педагогів, компетентних

галузі інформаційних технологій, також є актуальним завданням вищої освіти. У зв'язку з цим застосування сучасних інформаційних технологій навчання дозволяє виконувати принципово нові дидактичні завдання: вивчення явищ і процесів у мікро- й макросвіті, у середині складних технічних і біологічних систем на основі використання моделювання; моделювання ситуацій професійної діяльності.

Нормативні передумови для підготовки працівників освіти з проєктування й реалізації інформаційних технологій викладено в Наказі Президента України "Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні", що вимагає переосмислення сформованих підходів до змісту й технологій навчання, спрямованих на їх розвиток. Зокрема, одним із завдань Державної національної програми "Освіта. Україна. ХХІ століття" є розвиток єдиного освітнього інформаційного середовища з метою підвищення якості освіти на основі застосування нових інформаційних технологій і надання умов для забезпечення однакових можливостей усім громадянам України для отримання освіти всіх рівнів і ступенів.

Визначальним завданням Програми є: використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальному процесі, включаючи створення, розповсюдження і впровадження в навчальний процес сучасних електронних навчальних матеріалів, їх інтеграція з традиційними навчальними посібниками, а також розробка засобів підтримки й супроводу їх функціонування; забезпечення якості, стандартизації та сертифікації засобів інформаційних технологій навчального призначення; підготовка педагогічних, адміністративних та інженерно-технічних кадрів навчальних установ, здатних застосовувати в навчальному процесі новітні інформаційні технології тощо.

Аналіз останніх публікацій. У сучасній педагогічній науці питання розробки психолого-педагогічних, дидактичних і методичних підходів до застосування інформаційних технологій навчання розглядаються в працях А. Алексюк, В. Безпалька, І. Белоусова, А. Вербицького, П. Гальперіна, Б. Гершунського, В. Давидова, Л. Долінера, М. Жалдак, В. Лаптева, В. Ледньова, І. Маруссої, Д. Матроса, Ю. Машбиця, П. Образцова, І. Роберт, Б.Стариченка, Н. Тализіної, В. Шолохович та інших.

Застосування засобів інформатизації освіти у професійній освіті розглянуто в розвідках Г. Бордовського, В. Булигіна, А. Кузнецова, М. Лапчика, В. Монахова, І. Сташкевич, В. Трайнова, І. Трайнова, А. Федорова, О. Філатова, В. Шапкіна. Питаннями теорії та практики дистанційного навчання займалися А. Андрєєв, Д. Григорович, Є. Полат, А. Романов, В.Топорцов та інші.

Проблема підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності знайшла своє відображення у роботах українських і зарубіжних учених (Н. Абашкіна, С. Архипова, О. Безпалько, В. Бочарова, Т. Василькова, Ю. Василькова, Л. Віннікова, О. Гура, І. Закатова, А. Капська, Н. Кічук,

Г. Майборода, Ю. Мацкевич, Л. Міщик, Р. Овчарова, С. Папук, Л. Пундик, С. Харченко та інших).

На сьогодні наявне протиріччя в системі підготовки соціальних педагогів між існуючими науковими передумовами інформатизації освіти та недостатньою розробкою теоретичних аспектів процесу впровадження інформаційних технологій у процес навчання студентів ВНЗ.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати дидактичні умови впровадження інформаційно-рефлексивних технологій у процес навчання студентів соціальної педагогіки в умовах магістратури.

Викладення основного матеріалу. Сутність інформаційно-рефлексивних технологій розкриваємо через розуміння того факту, що педагог не стільки прагне навчати студента, виховувати його, скільки створює умови для актуалізації його прагнень, мотивів до професійного розвитку, подальшого зростання в процесі реальної практичної діяльності. Зв'язку з цим надаємо визначальну ролі інформаційним та комунікаційним засобам навчання в процесі професійної підготовки соціальних педагогів. Актуальність впровадження яких зумовлена інформатизацією суспільства.

Здатність суспільства та його інституцій збирати, обробляти, аналізувати, систематизувати та накопичувати інформацію за допомогою сучасних інформаційних та комунікаційних технологій стала ключовою перемогою соціального та технологічного прогресу. Засвоєння і раціоналізація людиною інформаційних цінностей – це соціально-дієвий процес, спрямований на активізацію особистості, на виховання здатності і вміння використовувати “інформацію-знання” у своєму житті.

Антропоцентричні погляди на проблему інформації звужують галузь існування останньої до меж людського суспільства. Існування інформації живій, а тим більше в неживій природі, заперечується; інформація з'явилася в ході антропосоціогенезу і оперувати нею можуть тільки соціалізовані особистості, яким притаманні мова, свідомість, самосвідомість (звідси – “антропоцентричність” цих поглядів). По суті ця теорія ототожнює поняття “інформація” і “соціальна інформація”, оскільки жодної іншої інформації, окрім соціальної, не визнає. На основі цього суспільних науках отримала широке розповсюдження дефініція В. Афанасьєва: інформація “являє собою знання, повідомлення, відомості про соціальну форму руху матерії та про всі її інші форми настільки, наскільки вони використовуються суспільством і людиною” [4, с. 39]. Поняття “знаннями, повідомленнями, відомостями” дослідник розумів не що інше, як смисли; включення їх у суспільне життя означає рух у соціальному часі та просторі. Якщо доповнити визначення В. Афанасьєва, то виходить, що соціальна інформація – це рух смислів у соціальному часі і просторі, тобто соціальна комунікація.

Комунікаційна концепція розглядає інформаційне середовище та інформаційні системи, які входять до неї в якості компонентів, як засіб пер

дочі знань та обміну інформації різного статусу, тобто як засіб, який дозволяє здійснювати соціокультурні функції. Збереження інформації являє собою комунікацію між минулим і майбутнім, а збір і пошук інформації – засоби її правильної адресації.

Комунікаційний підхід до інформаційного середовища стимулює творчий розвиток особистості, яка активно контактує з іншими творчими особистостями через інформаційне середовище. У рамках нашого дослідження майбутній соціальний педагог розглядає інформацію не як готове та абсолютно достовірне знання, а як основу, яка служить вихідним матеріалом для створення власних соціокультурних знань. Інформація набуває статусу об'єктивного, не пов'язане з особистісними переживаннями, думками, оцінками континууму, інструментом для отримання знань.

Видається за доцільне використання інформаційно-рефлексивних технологій у двох аспектах: 1) з позиції наочно-прикладного подання соціокультурної інформації з метою її засвоєння, обробки і практичного використання; 2) з позиції формування інформаційної культури магістрів із соціальної педагогіки.

У рамках першого підходу методи навчання, засновані на активних, самостійних формах набуття знань та на роботі з інформацією, витісняють демонстративні та ілюстративно-пояснюючі методи, а також ті, що широко використовувалися традиційною методикою навчання, орієнтованою в основному на колективне сприйняття інформації.

У якості традиційних та технічних засобів в процесі формування інформаційної культури соціального педагога передбачається використовувати навчально-методичні посібники, пам'ятки та інструкції зі створення та використання програмних засобів, тематичні навчальні таблиці, картки-завдання, засоби зорової наочності (екранні засоби, моделі), засоби слухової наочності (аудіокасети, CD-диски), аудіовізуальні засоби (діафільми зі звуковим супроводом, кінофільми і кінофрагменти). До групи електронних дидактичних засобів пропонується віднести електронні посібники, словники, електронні презентації, навчальні та контролюючі програми.

Ефективним є використання методів аналізу відеофільмів (сюжети з реальними соціальними ситуаціями); моделювання кожним студентом особистісно-професійного портрета на основі аналізу навчальних ситуацій; виявлення ролі спеціаліста у вирішенні життєвої ситуації об'єкта соціально-педагогічного впливу.

Зауважимо, що інформаційне поле навчального процесу також наповнюється за рахунок професійно-орієнтованих дисциплін як психолого-педагогічного, так і спеціального та професійно-практичного циклів відповідно до виділених нами психолого-педагогічного, соціально-педагогічного і предметного блоків (цикли зафіксовано в навчальному плані для спеціальності "Соціальна робота").

Виходячи із того, що інформаційно-рефлексивні технології становлять передумови для реалізації особистісного й діяльнісного підходів у становленні соціального педагога, передбачаємо їх наповнення професійним, змістовим та емоційним спрямуванням. У всіх трьох компонентах здійснюється акцент на рефлексії як складовій життєдіяльності особистості, оскільки рефлексія водночас дозволяє критично ставитися до себе і своєї діяльності, сприймати себе як суб'єкта своєї діяльності, забезпечує самореалізацію особистості майбутнього соціального педагога, оскільки самореалізація є гармонійним виявом потенційних сил людини.

Управління діяльністю студентів під час аналізу навчальних ситуацій дозволяє здійснити поетапний перехід від взаємодії у типових ситуаціях до соціально-значущої взаємодії з індивідами в процесі діяльності.

Становлення емоційного компонента як базової характеристики соціального педагога, високий ступінь вияву емпатії досягається введенням до навчального процесу методу аналізу реальних сюжетів відеофільмів певною мірою сприяє „переведенню системи наукових знань у систему методичну [11, с. 149]”. Наочно-дидактичний характер подання інформації сприяє емоційності сприйняття і переживання інформації, фактів, суті проблем індивідів, оскільки запропоновані професійно-орієнтовані сюжети посилюють глибинне засвоєння гострих проблем і шляхів їх вирішення у практичній діяльності. Організаційна роль викладача полягає в навчанні алгоритмізації об'єктивної оцінки проблеми, ситуації, поведінки клієнта (чи групи), самостійного окреслення технології соціальної допомоги, а також навчанні самостійного проектування своєї діяльності в реальній практиці, позиції, поведінки.

Використання даного методу в навчанні студентів передбачає, перш за все, відбір дидактичного відеоматеріалу, орієнтованого на розвиток, рівень і запити різних вікових груп, на виявлення найбільш характерних соціальних проблем, проблемних ситуацій майбутніми соціальними педагогами. Цілеспрямований відбір відеоматеріалу (за змістом, проблемою та емоційним наповненням), є оптимальною умовою забезпечення повноцінного засвоєння навчального матеріалу і досягнення прогнозованого результату навчання.

Добір навчального матеріалу соціокультурного спрямування здійснюється за критеріями: 1) загально педагогічними (принцип системності, безперервності, комплексності, наступності і перспективності, доступності), наочності, практичної спрямованості; 2) специфічними (принцип суцільності напрямів діагностики соціальної (соціокультурної) ситуації) і шляхів її вирішення відповідно до змісту та структури психолого педагогічного, соціально-педагогічного і предметного змістових блоків; достатності обсягу навчального матеріалу, який може бути засвоєним і проаналізованим на основі засвоєних базових знань; варіативності; постій

ного оновлення навчального матеріалу, що зумовлюється динамікою розвитку суспільства).

Пакет дидактичного відеоматеріалу, адекватного завданням окремих модулів та навчальній програмі відповідних курсів в цілому, вміщує різноаспектні проблемні соціальні ситуації, варіативність вирішення яких орієнтує майбутніх соціальних педагогів на вибір технологій.

Організація навчальної діяльності магістрів соціальної педагогіки шляхом використання на практично-семінарських заняттях відеосюжетів базується на ідеї проблемного навчання, що відповідає сучасним вимогам як до оволодіння знаннями у ВНЗ, так і до оволодіння практичними навичками, в яких найповніше виявляється позиція студента у своїй професійній діяльності.

У вигляді такого проблемного навчання знаходить відображення системний підхід, за умов якого теоретичне наповнення змісту навчання відбувається шляхом передачі інформації, практичне оволодіння методиками і технологією роботи з суб'єктами соціально-педагогічного процесу. Саме у виборі технології найбільш виразно простежується, а іноді і посилюється рефлексія магістра, оскільки кожен із них повинен не лише обґрунтувати свій вибір, а й вмотивувати свою особистісну позицію щодо їх вибору. У такій ситуації ми маємо змогу спрямовувати на доцільність використання знання і можливу діяльність студента на найбільш оптимальному варіанті.

У рамках другого підходу розуміння інформаційної культури особистості як комплексної характеристики особистісних та професійних якостей, які відповідають вимогам суспільної та професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства [6; 7] і змісту інформаційної культури майбутнього педагога, а також враховуючи специфіку діяльності фахівця соціальної роботи, ми вважаємо, що зміст інформаційної культури соціального педагога містить такі складові: *загальноосвітню* (знання та навички ефективного використання інформації, можливостей комп'ютерних інформаційних технологій; володіння практичним застосуванням комунікаційних та інформаційних технологій; *світоглядну* (розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, їх ролі в процесі пізнання навколишньої дійсності); *професійну* (розуміння цілей та напрямків застосування комунікаційних та інформаційних технологій в окремих установах і в окремій сфері соціально-педагогічного впливу; вміння та навички роботи з комунікаційними та інформаційними технологіями, а також із програмним забезпеченням соціального призначення; вміння самостійної навчальної діяльності, спрямованої на вивчення нових програмних засобів).

Пакет комунікаційних та інформаційних технологій, якими має володіти магістр соціальної педагогіки становить: програма обробки та аналізу соціологічних анкет; статистичний пакет для соціальних наук; комп'ютерні засоби психологічного тестування; нормативні інформаційно-пошукові системи; системи підтримки прийняття рішень, експертні оцінки.

Застосування інформаційно-рефлексивних технологій у процесі оволодіння магістрами психолого-педагогічного, соціально-педагогічного та предметного блоків сприяє також формуванню у майбутніх фахівців уявлення про соціокультурні та економічні наслідки процесу інформатизації та комп'ютеризації всіх галузей суспільного життя, усвідомленню важливості формування інформаційної культури.

У процесі вивчення дисциплін галузі інформатики студенти здобувають інформаційно-комп'ютерні знання та вміння. Під час вивчення загальних, наприклад, професійно-орієнтованих курсів майбутні фахівці засвоюють наукові основи організації професійної діяльності в сучасних умовах [1; 5; 8].

Таким чином, під час вивчення загальних дисциплін у студентів формуються знання та вміння, які слід використовувати як опорні в процесі формування інформаційної культури студентів.

Ефективне управління діяльністю магістрами із соціальної педагогіки на прогностичному та аналітичному етапах вирішення навчальних ситуацій із застосуванням комунікаційних та інформаційних технологій досягається за умови дотримання вимог до інформаційної культури соціального педагога.

Магістр соціальної педагогіки повинен *знати*: зміст основних понять інформаційних технологій та систем; основні категорії, поняття і закономірності проходження інформаційних процесів у суспільстві; соціальні проблеми економічних, правових, психологічних та інших процесів інформатизації суспільства; соціальні аспекти створення, впровадження і адаптації інформаційних технологій у професійній діяльності.

Магістр соціальної педагогіки повинен *уміти*: орієнтуватися в новій інформаційній реальності як у світі, так і в Україні; працювати із сучасними програмним забезпеченням ЕОМ; використовувати сучасні інформаційні технології у майбутній професійній діяльності; обирати методично доцільні програмні засоби для вирішення конкретних завдань; працювати з професійно важливою інформацією, тобто здійснювати її пошук, відбір, оцінку, систематизацію, аналіз, переробку та ін.; використовувати комунікаційні та інформаційні технології для пізнання об'єктів, процесів чи явищ сучасного інформаційного суспільства; творчо застосовувати комунікаційні та інформаційні технології у майбутній професійній діяльності.

У процесі виконання студентами пошукової роботи доцільно застосовувати метод використання інформаційних ресурсів. Робота, що виконується студентами для підготовки доповідей, має пошуковий, дослідницький характер. Група працює з мережевими базами даних, що передбачає пошук, обробку, аналіз і відбір необхідної інформації. Кожен член групи виконує завдання, доручене колективом, при цьому складні питання обговорюються і вирішуються спільно з групою.

Тематика визначається відповідними блоками і передбачає: 1) процес обробки даних, отриманих у результаті соціологічного дослідження; 2) прогнозування соціальних явищ; 3) характеристику управління соціальною роботою.

Ефективність використання інформаційно-рефлексивних технологій у підготовці магістрів до соціальної роботи засвідчується: 1) посиленням ініціативності, налагодженням позитивної взаємодії, емоційним комфортним спілкуванням, прагненням корегувати власні дії, об'єктивно оцінювати ситуацію, вчинки; 2) намаганням моделювати діяльність на гуманістичних засадах, оперативністю реакції при зміні ситуації, домінуванням творчості в пошуках оригінальних форм роботи, інноваційних соціальних технологій; 3) сформованістю вміння співвідносити професійну діяльність із необхідними знаннями, проектувати логічну доцільність дій.

Висновки. Активне використання інформаційно-рефлексивних технологій сприяє глибокому усвідомленню магістрами функцій, що виконуються соціальним педагогом у процесі своєї діяльності, адаптації випускників до професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного простору, сприяє виробленню вмінь і навичок використання комунікаційних та інформаційних технологій під час розв'язання професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Освітні технології навчання в сучасній вищій школі України: Деякі питання теорії і практики / Анатолій Миколайович Алексюк // Технології навчання. – 1999. – № 1. – С.11.

2. Аминов Н. А. Отбор социальных работников / Н. А. Аминов // Теоретические основы подготовки социальных работников. – М. : МГПУ, 1992. – С. 178-190.

3. Аминов Н. А. Социальный интеллект и социальная компетенция (Факторные модели Дж. Гилфорда и Г. Марлоу в подготовке социальных работников / Н.А. Аминов // Социальная работа. – 1992. – Вып. №5. – С.36-43.

4. Афанасьев В. Г. Общество, системность, познание / В. Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 250 с.

5. Белоусова И. Д. Дидактические условия внедрения информационных технологий обучения студентов / И. Д. Белоусова // Педагогическая наука и образование: тематический сб. науч. ст. – Вып. 5. – Челябинск: Чел ГНОЦ УрОРАО, 2005. – С. 23–26.

6. Белошапка В. Основы информационного моделирования / В. Белошапка, А. Лесневский // ИНФО. – 1989. – № 3. – С. 17–24.

7. Гершунский Б. С. Компьютеризация в сфере образования: Проблемы и перспективы / Борис Семенович Гершунский. – М.: Педагогика, 1987. – 264с.

8. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра пед. наук / М. И. Жалдак. – М., 1994. – 24 с.

9. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи: [навч. посіб.] / А. Й. Капська, М. М. Барахтян та ін. ; за заг. ред. А. Й. Капської. – К. : УДЦССМ, 2000. – 372 с.

10. Колин К. К. Социальная информатика : учебн. пособие [для вузов] / К. К. Колин. – М. : Академический Проект. – М. : Фонд "Мир", 2003. – 432 с.

11. Шмелева Н. Б. Профессионально-личностное развитие социального работника : дис. ... докт. педагог. наук : 13.00.08 / Н. Б. Шмелева. – Ульяновск, 1997. – 251 с. : ил. – Библиогр.: С. 228–251.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2010р.